

ارزیابی راهبردی گردشگری پایدار روستایی استان مازندران
(مطالعه موردی: دهستان نمونه گردشگری لفور - شهرستان سواد کوه)

Strategic Assessment of sustainable tourism, village tourism in district of Lafour

سیدقاسم کیا نژاد تجنکی^۱، اسدالله دیوسالار^۲، مهدی خداداد^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۶/۳/۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۶/۲۴

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی قابلیت‌های طبیعت‌گردی و کارکرد آن در توسعه دهستان لفور از توابع شهرستان سوادکوه می‌پردازد. جامعه آماری دو گروه گردشگران ورودی به دهستان لفور (۴۳۰ خانوار) و دست اندرکاران گردشگری استان مازندران (۱۲ نفر) می‌باشند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد عدم ماندگاری گردشگر و نبود مراکز اقامتی و همچنین وجود قطب‌های عمده گردشگری در فاصله نزدیک عامل اصلی اثرگذاری کم گردشگری بر توسعه اقتصادی دهستان بوده و از سویی دیگر وجود جاذبه‌های اکوتوریستی نظیر سد البرز و دامنه‌های کوه البرز بیشترین نقش را در توسعه آتی گردشگری دهستان ایفا خواهد نمود. اولویت‌بندی راهبردهای توسعه گردشگری در این محدوده مشخص کرد که اجرای طرح‌های نمونه توسعه گردشگری گزو سد البرز و طرح‌های مربوط به حفظ اکوسیستم منطقه، اطلاع‌رسانی و افزایش جاذبه‌های انسانی بهترین راه-حل‌ها برای رونق گردشگری می‌باشد که به دسترسی تعداد بیشتری از گردشگران با ماندگاری بیشتر منجر شده و در آینده ای نزدیک دهستان لفور به یک قطب گردشگری ملی تبدیل می‌شود.

واژگان کلیدی: طبیعت‌گردی، برنامه‌ریزی راهبردی، عوامل خارجی، عوامل داخلی، دهستان لفور.

مقدمه و بررسی منابع

طبیعت‌گردی^۴ از زمان کنفرانس بین‌المللی زیست‌محیطی در سال ۱۹۸۶ در مکزیک بطور رسمی در محافل علمی جهان مطرح شد. این رشته یک بخش رایج از صنعت گردشگری در بسیاری از کشورها می‌باشد

۱. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، مدرس دانشگاه پیام نور، نویسنده مسؤل "qasem13551356@gmail.com"

۲. هیأت علمی دانشگاه پیام نور مازندران

۳. کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه گلستان

۴- Ecotourism

(Jaafar,2012,684). برطبق پیش بینی انجام شده توسط سازمان ملل و سازمان تجارت جهانی^۱، طبیعت گردی به یکی از بزرگترین صنایع در جهان تبدیل خواهد شد (Kaur,2008,21). گردشگری سبز^۲، گردشگری پایدار^۳ و بیو توریسم^۴ واژه‌های متنوعی هستند که برای گردشگری طبیعت یا طبیعت گردی به کار برده شده‌اند (Buckley,1994,61). این بخش را می‌توان زیرمجموعه گردشگری روستایی تصور کرد که هدف آن تضمین کارکرد زیست محیطی و اجتماعی نواحی پرجمعیت کشاورزی می‌باشد (Fleischer, 1997,10). تفاوت اصلی بین طبیعت گردی و گردشگری انبوه در این است که طبیعت گردی بر ماهیت فعالیت‌های گردشگری، ارتقای آگاهی عمومی نسبت به حفاظت محیطی، کاهش اثرات منفی روی محیط زیست و افزایش استانداردهای زندگی ساکنان محلی تأکید می‌کند (Honey,2008,29). به اعتقاد بسیاری از کارشناسان این شاخه گردشگری در مقایسه با تولید محصولات کشاورزی، به نیروی کار بیشتری نیاز دارد و می‌تواند منبع درآمدی پایدارتری را ایجاد کرده و اثرات مستقیم قوی‌تر بر روی فعالیت‌های محلی دیگر داشته باشد (Nilsson,2005,27). به همین دلیل است که امروزه گردشگری روستایی و بخصوص طبیعت گردی در بسیاری از کشورهای دنیا یک منبع نجات بخش بالقوه برای نواحی غیرشهری محسوب می‌شود (Cavaco, 1999,176).

طبیعت گردی و به‌طور کلی گردشگری روستایی نیازمند برداشتن موانع و مشکلاتی است که فراروی توسعه آن قرار دارد، در نظام عرضه و تقاضای گردشگری باید زمینه‌ها و ساز و کارهای اصلی مهیا شود. (Ghaderi,2012,48). اگرچه پتانسیل طبیعت گردی در جهش کاهش فقر، حفظ تنوع زیستی و اشتغال‌زایی مورد تأیید می‌باشد (Fennell, 2001; World Ecotourism Summit,2002)، چالش‌هایی در یافتن روش‌های اجرای طبیعت گردی برای حل این مشکلات وجود دارد. برای عملیاتی کردن طبیعت گردی که اهداف حفاظت از طبیعت و توسعه روستایی را محقق می‌کند، لازم است جوامع روستایی و مدیران ذی‌ربط اطلاعاتی در مورد اولویت‌های توریستی طبیعت گردی، ویژگی‌های آن و پتانسیل اقتصادی داشته باشند (Hearne & Salinas,2002). بطور معمول، برنامه‌های طبیعت گردی برای بازاریابی‌های اقتصادی در سطوح ملی و بین‌المللی و میراث فرهنگی^۵ به‌عنوان یک مبنای بخش گردشگری رقابتی در مقیاس جهانی و بازاریابی جاذبه‌های طبیعی و فرهنگی برای برآورده کردن توقعات گردشگران تدوین و ارائه شده‌اند (Buckley,2008,255). لذا یکی از راهکارها برای گسترش صنعت طبیعت گردی، برنامه ریزی دقیق برای توان سنجی مناطق مستعد به لحاظ قدرت جذب است (بستانی و شریفی، ۱۳۹۴، ۳-۴).

فرهنگ اکسفورد اکوتوریسم را گردشگری در نواحی دارای قابلیت اکولوژیکی (معمولا بکر و غالبا محیط‌های طبیعی در معرض تهدید) تعریف می‌کند که به‌طور اختصاصی برای حمایت از اقدامات حفاظتی و مشاهده حیات وحش می‌باشد (The Oxford English Dictionary,2001,165). این تعریف شامل عناصر طبیعت و

^۱World Trade Organization

^۲- Green Tourism

^۳-Sustainable Tourism

^۴-Biotourism

^۵-cultural heritage

حفاظت می‌باشد، اما تعریف این عبارت به طور اخص به این معناست که حفاظت از طبیعت یک ضرورت برای اکوتوریسم نیست. راسل بلامی تجربه اکوتوریسم را چیزی می‌داند که در آن یک فرد به مکانی که به نظر وی محدوده طبیعی توزیع نشده می‌باشد سفر می‌کند و معمولاً بیشتر از ۴۰ کیلومتر از منزل فاصله دارد. هدف اصلی از این سفر بررسی و مشاهده چشم انداز، گیاهان و حیوانات وحشی و همچنین هر نوع نماد فرهنگی موجود می‌باشد. این تعریف بر اقدامات گردشگری به عنوان متغیرهای تجربه اکوتوریسم تأکید می‌کند (Blamey 1997, 121). مفهوم طبیعت‌گردی و اجرای آن در صنعت گردشگری مورد توجه مجامع بین‌المللی و نشست‌های مختلف نظیر اجلاس اکوتوریسم ۲۰۰۲ در کبک، اجلاس جهانی توسعه پایدار در ژوهانسبورگ و کنفرانس اکوتوریسم جهانی سال ۲۰۰۷ در اسلو نروژ قرار گرفته است. با این حال هیچ‌گونه اتفاق نظری در مورد تعریف طبیعت‌گردی در تحقیقات گذشته وجود نداشته است (Weaver & Lawton, 2007). طبیعت‌گردی رویکرد جدید گردشگری در طبیعت محسوب می‌شود که در سال‌های اخیر مطرح شده است (رخشانی‌نسب، ۱۳۸۸، ۴۴). انگیزه اصلی در این نوع گردشگری بهره‌جستن از جذابیت‌های طبیعی یک منطقه، شامل ویژگی‌های فیزیکی و فرهنگ بومی است و اکوتوریست پس از مشاهده جذابیت‌ها بدون اینکه خللی در آن وارد یا آن را تخریب کند محل را ترک می‌گوید (فرج‌زاده اصل، ۱۳۸۷، ۳۶). این شکل مبتنی بر مسافرت‌های هدفمند توأم با برداشت‌های فرهنگی، معنوی، دیدار از جاذبه‌های طبیعی و مطالعه آنها و بهره‌گیری و لذت‌جویی از پدیده‌های متنوع طبیعت است (Jiang, 2008, 42).

تاکنون تحقیقات و مطالعات متعددی در زمینه طبیعت‌گردی و ژئوتوریسم در ایران و جهان انجام شده است. از جمله می‌توان به مطالعه؛ باترجی (۲۰۱۱) اشاره کرد که به شناسایی سایت‌های اکوتوریسم بالقوه با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی و سنجش از دور در جنگل‌های میدناپور در غرب بنگال در هند پرداخته است. هونگ (۲۰۱۰) در مقاله‌ای به بررسی اکوتوریسم پارک ملی پنانگ با استفاده از روش SWOT پرداخته و عوامل اجتماعی، اقتصادی و محیطی منطقه را مورد بررسی قرار داده است. نوروزی (۱۳۸۳) در مقاله‌ای به ارزیابی توان محیطی برای توسعه گردشگری در دهستان چغاخور پرداخته و به این نتیجه رسیده است که تمامی سطح منطقه از توان بالایی برای توسعه طبیعت‌گردی برخوردار است. غازی (۱۳۹۰) به ارزیابی توانایی‌های ژئوتوریسمی پارک ملی کویر و امکان تبدیل آن به ژئوپارک با استفاده از روش SWOT پرداخته است و مدیریت مقتدرانه سازمان حفاظت محیط‌زیست در حفاظت پارک و احیای گونه‌های زیستی در معرض انقراض را مهمترین راهبرد دانست. مدیری (۱۳۸۹) در مطالعه طبیعت‌گردی منطقه ریجاب استان کرمانشاه با استفاده از روش SWOT به این نتیجه رسید که نقاط قوت منطقه از نقاط ضعف آن بیشتر بوده و راهبردهای کلان منطقه باید بیشتر بر روی نقاط قوت منطقه کار کنند. فتوحی (۱۳۹۱) در مقاله‌ای به ارزیابی توانمندی‌های ژئومورفوتوریسمی منطقه بیستون با روش پراولونگ پرداخته است. نتیجه این تحقیق نشان می‌دهد که منطقه توانایی ژئوتوریسمی بالایی دارد اما مشکلات همچون عدم برنامه ریزی مناسب و نبود امکانات زیربنایی و کمبود تبلیغات مهم‌ترین مسائلی است که باعث کند شدن توسعه گردشگری پایدار در منطقه شده است. انتظاری و آقایی‌پور (۱۳۹۳) در تحقیق خود با عنوان بررسی

پتانسیل‌های اکوتوریسم و ژئوتوریسمی منطقه نمونه گردشگری بیستون با استفاده از تکنیک SWOT به این نتیجه رسیدند که منطقه بیستون توانایی‌های بالایی در زمینه اکوتوریسم و ژئوتوریسم دارد و وجود رودخانه گاماسیاب و سراب بیستون و نوژیوران و همچنین چشم انداز منطقه نقاط قوت منطقه هستند. عینالی و همکاران (۱۳۹۳) در تحقیق خود با عنوان ارزیابی نقش اکوتوریسم در توسعه مناطق روستایی (دهستان اورامان تخت) به این نتیجه رسیدند که بیشترین میزان تأثیر مستقیم اکوتوریسم در ابعاد اقتصادی و کالبدی توسعه روستایی و کمترین آن نیز به بُعد زیست‌محیطی اختصاص دارد.

مواد و روش‌ها

با توجه به ماهیت تحقیق، مطالعه اکتشافی اولیه و بررسی تطبیقی نتایج آن با تعریف عملیاتی مفاهیم، بخشی از داده‌های مورد نیاز برای بررسی مسأله به صورت کتابخانه‌ای در دسترس نبوده است. جامعه آماری نوشتار حاضر دو گروه می‌باشند. گروه اول گردشگرانی می‌باشند که همه ساله و بخصوص در ماه‌های گرم سال به این منطقه سفر می‌کنند. و گروه دوم دست اندرکاران سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان مازندران می‌باشند که برای تعیین عوامل اثرگذاری بر برنامه‌ریزی گردشگری و اشتغال‌زایی و ارزش‌گذاری هر کدام از آنها نظر خواهی شده است. با توجه به این که از آمار گردشگر ورودی به دهستان لفور آمار دقیقی در دست نمی‌باشد و سازمان گردشگری و مرکز آمار صرفاً آمار کلی ورود گردشگر به شهرستان و استان را محاسبه نموده‌اند، دست‌یابی به اندازه نمونه واحد و استاندارد از گردشگران ورودی میسر نشد. نمونه‌های مورد نظر از بین گردشگران ورودی در فصل تابستان بطور پراکنده جمعا ۴۳۰ نفر انتخاب شدند. برای وزن‌دهی متغیرهای بیرونی و درونی از طریق امتیاز-دهی کارشناسان سازمان میراث فرهنگی و صنایع دستی مازندران (۱۲ نفر) در قالب مقیاس ۵ نقطه‌ای لیکرت، اقدام به امتیازدهی به هر یک از شاخص‌ها گردید که برای تکمیل داده‌ها و اطلاعات از قالب مدل تحلیل SWOT^۱ استفاده شد.

دهستان لفور در مختصات ۵۲ درجه و ۳۷ دقیقه و ۵ ثانیه تا ۵۲ درجه و ۵۱ دقیقه و ۵۶ ثانیه از نصف النهار گرینویچ و ۳۶ درجه و ۸ دقیقه و ۴۳ ثانیه تا ۳۶ درجه و ۱۸ دقیقه و ۱۵ ثانیه تا نصف النهار مبدأ قرار گرفته است. این دهستان از توابع بخش مرکزی یکی از دهستانهای چهارگانه شهرستان سواد کوه است که از سمت جنوب به ارتفاعات رشته کوه البرز و دهستان ولویی، از سمت غرب به منطقه‌ی بابل کنار روستای قرآن تالار (شهرستان بابل) و از سمت شرق به جنگلهای منتهی به دهستان زیراب و از سمت شمال به جنگلهای منتهی به بخش نارنجستان محدود است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰).

نتایج و بحث

بررسی‌های بعمل آمده با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی از بین گردشگران سال ۱۳۹۳ کم و کیفیت وضعیت نسبی گردشگر ورودی را به این دهستان نشان می‌دهد، این پرسش‌ها به محل سکونت، علت سفر، مدت اقامت،

^۱ - Strengths-Weaknesses-Opportunities-Treates

ارزیابی راهبردی گردشگری پایدار روستایی استان مازندران

نحوه آشنایی در ماه‌های خرداد و تیر و مرداد اشاره می‌کند. براساس نتایج بدست آمده از ۴۳۰ پرسشنامه پر شده از ۴۳۰ خانواده در طی سه ماه یافته‌های زیر بدست آمد:

الف- تقریباً تمامی سفرهای انجام شده به استثنای تعداد معدودی که آنها هم عمدتاً در منازل اقوام و آشنایان خود اقامت می‌کنند، با فرا رسیدن شب به پایان می‌رسد و این نشان دهنده موقتی بودن و عدم ماندگاری زمان گردشگری است (جدول ۱).

جدول ۱- درصد اقامت بر حسب نوع اقامت
Table 1- Percentage of residences by type

نوع سفر	خرداد	تیر	مرداد
بدون اقامت شبانه	۹۳	۹۱	۹۲
با اقامت شبانه	۷	۹	۵,۵

Source: Research findings

مأخذ: یافته‌های تحقیق

ب. براساس جدول ۲، بیشین سفر با هدف تفریح و گردش و استفاده از جاذبه‌ها و موهبت‌های موجود صورت می‌گیرد که در فصل تابستان این مقدار بیشتر می‌شود. اما در مقابل با فرا رسیدن تعطیلات تابستان هدف آموزشی به صفر رسید. همچنین دیدار از بستگان و آشنایان پس از تفریح بیشترین عامل مسافرت محسوب می‌شود.

جدول ۲- درصد سفر با توجه به هدف اصلی آن
Table 2- Percentage of travel according to its main purpose

هدف سفر	خرداد	تیر	مرداد
گردش و تفریح	۷۵,۸۱	۷۶,۰۳	۷۸,۲
دیدار دوستان و بستگان	۱۱,۲	۱۲,۲۶	۱۳,۷
زیارت	۳,۵۴	۳,۲۱	۲,۳۰
خرید	۲,۱	۳,۸	۲,۳
آموزش	۲,۵۲	۰	۰
سایر اهداف	۴,۸۳	۴,۷	۳,۵

Source: Research findings

مأخذ: یافته‌های تحقیق

ج. با توجه به مطالب عنوان شده و وضعیت گردشگری موجود در دهستان و همچنین براساس مصاحبه‌های بعمل آمده از گردشگران بخصوص در ماه‌های پیک و ورود گردشگر، فصول مراجعه گردشگران به دهستان لفور بر اساس فعالیت‌های مختلف دسته‌بندی می‌گردد. مطابق جدول ۲. بیشتر گردشگران در فصول گرم به منطقه وارد می‌شوند و عمدتاً برای استفاده از مواهب طبیعی و برخی فعالیت‌های پراکنده نظیر عکسبرداری از این محدوده بازدید می‌کنند (جدول ۳). با این حال نقش طبیعت گردی بسیار پررنگ تر جلوه می‌کند.

جدول شماره ۳- قابلیت و توان گردشگری دهستان بر اساس فعالیت و فصول سال

Table 3- Rural Tourism Ability and Capacity Based on Activities and Seasons of the Year

فعالیت	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند
فعالیت تفریحی- ورزشی												
زیارت												
چادر زنی و پیک نیک												
عکسبرداری و فیلمبرداری												
گردشگری سلامت												
طبیعت گردی												
کوهنوردی												
گردشگری تاریخی- فرهنگی												

Source: Research findings

مأخذ: یافته‌های تحقیق

د. جاذبه‌ها و پتانسیل‌های گردشگری دهستان لفور عمدتاً از بُعد طبیعی می‌باشند (آبشار گزو، سد البرز، رودهای بابلرود، کلیان، تالر، کوه البرز)، با این حال، برخی آثار مذهبی نظیر امامزاده گزو نیز نقش مکمل را در زمینه گردشگری ایفا کرده‌اند.

پس از شناسایی کلی توانایی‌ها و امکانات طبیعت گردی و گردشگری دهستان لفور، تحلیل وضع موجود انجام می‌شود. در این تحلیل نقاط قوت، ضعف و فرصت‌ها و تهدیدهای وضع موجود روستا مورد بررسی قرار گرفته و بر اساس آن و با همفکری گروه کارشناسان (دلفی) سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مازندران اقدام به تعیین اهداف و راهبردهای توسعه و در نهایت برنامه‌های پیشنهادی می‌گردد.

الف- مرحله شروع: تعیین چشم انداز، اهداف

با توجه به اهمیت تعیین چشم انداز، چشم انداز گردشگری دهستان لفور به شرح زیر تدوین گردید: «توسعه گردشگری دهستان لفور به‌عنوان یک مقصد برتر طبیعت گردی و گردشگری در استان مازندران و کشور، با تکیه بر اشتغال زایی به گونه‌ای که بتواند به سهم عمده‌ای از بازار اشتغال زایی بلافضل منطقه (استان) دست یابد.» بدین سان، ماموریت گردشگری دهستان لفور «ارائه خدمات و تسهیلات متنوع گردشگری به گردشگران در زمینه گذران اوقات فراغت، احیا و حفظ جاذبه‌های طبیعی بخصوص مراتع جنگلی». در این خصوص اهداف اصلی دستیابی به توسعه پایدار در فعالیت‌های اقتصادی گردشگری و کمک به افزایش ماندگاری گردشگران روستا از طریق توسعه زیرساخت‌های لازم می‌باشد.

ب. تعیین عوامل خارجی و داخلی

گام بعدی در تدوین راهبرد های گردشگری دهستان لفور شناسایی و تعیین عوامل خارجی و داخلی دخیل در طبیعت گردی آن می‌باشد. در این بخش با توجه به چشم انداز، ماموریت و اهداف راهبردی گردشگری روستا، تجزیه و تحلیل محیط داخلی و خارجی با راهبرد قابل قبول انجام می‌شود

ج- تشکیل ماتریس تهدیدها، فرصت‌ها، نقاط قوت و ضعف

ارزیابی راهبردی گردشگری پایدار روستایی استان مازندران

با استفاده از مدل حاضر و بنابر یافته‌های تحقیق عوامل طبیعی و انسانی موثر در برنامه ریزی گردشگری روستای علیصدر در قالب دو گروه عوامل طبیعی دسته بندی و هر یک براساس نقش و برون زا یا درون زا بودن خود در چارچوب نقاط ضعف و قوت و فرصت ها و تهدیدها طبقه بندی شدند (جدول ۴).

جدول ۴- نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدهای دهستان لفر

Table 4- Strengths, Weaknesses, Opportunities and Threats in Lefebvre Village

نقاط قوت	نقاط ضعف	فرصت ها	تهدیدها
S1 هوای معتدل در تابستان	W1 پرودت شدید هوا در زمستان و صعب العبور بودن بخشی از راه های آن	O1 مطالعات بنیادی در جهت کاهش آسیب پذیری ناشی از وقوع احتمالی زلزله	T1 فرارگیری در محدوده با خطر بالای زلزله
S2 برخورداری دهستان از خاکی حاصلخیز و مرغوب	W2 عدم کارایی شبکه ارتباطی در زمان اوج ورود گردشگر	O2 وجود کوه البرز در نزدیکی دهستان و بهره گیری از طبیعت آن	T2 امکان وقوع سیل، تخریب سد البرز و رانش زمین
S3 وجود سد البرز و دریاچه پشت آن	W3 دور افتاده بودن منطقه گردشگری گزو	O3 تنوع حیات جانوری در محیط پیرامون دهستان	T3 وجود قطب های گردشگری در نزدیکی دهستان و توجه کمتر گردشگران خارج استان به این دهستان
S4 تعدد و تنوع مراسمات و آیین ها	W4 کمبود امکانات اقامتی و پذیرایی	O4 وجود جاذبه های گردشگری مکمل نظیر امامزاده ها و آثار باستانی	T4 تخریب اراضی جنگلی و پوشش گیاهی
S5 وجود جنگل و مراتع	W5 مشارکت ناچیز بومیان در توسعه طبیعت گردی	O5 انتخاب منطقه گزو و سد البرز به عنوان مناطق نمونه گردشگری	T5 آلودگی های زیست محیطی نظیر زباله ها در فصول اوج ورود گردشگر
S6 وجود مسیل های رودهای تالار و کلیان به عنوان نقطه جاذب گردشگر			T6 محدودیت بودجه اختصاص یافته به گردشگری شهرستان سوادکوه
S7 وجود آبشار گزو و چشمه های مجاور آن			

Source: Research findings

مأخذ: یافته های تحقیق

د. ارزیابی عوامل داخلی و خارجی

ماتریس عوامل خارجی و داخلی در ۴ ستون تهیه می شود. در ستون اول عوامل شناخته شده در مرحله قبل فهرست می شوند، در ستون دوم، ضریب اولیه عوامل برحسب اثرگذاری آنها در طبیعت گردی و گردشگری دهستان لفر و با نظر کارشناسان سازمان گردشگری مازندران و استفاده از مقیاس ۵ نقطه ای لیکرت (خیلی زیاد=۵، زیاد ۴، متوسط ۳، کم ۲، خیلی کم ۱) برآورد می شود. در ستون سوم ضریب ثانویه با تقسیم ضرایب اولیه هر عامل بر کل ضریب اولیه بدست می آید. سپس در ستون چهارم، برحسب میزان اثربخشی و سرعت واکنش به هر یک از عوامل از ۴ تا ۱ امتیاز داده می شود.

مطابق با جداول ۵ و ۶، وجود کوه البرز در نزدیکی دهستان، و سد البرز و دریاچه آن مهم ترین عوامل مثبت و امکان وقوع سیل، تخریب سد البرز، رانش زمین، و کمبود امکانات اقامتی و پذیرایی مهم ترین نقاط ضعف و تهدیدها به شمار می روند. در مجموع عوامل داخلی اثرگذاری بیشتری را روی توسعه گردشگری یا تضعیف آن دارند.

جدول ۵ - نتایج تجزیه و تحلیل عوامل خارجی در برنامه ریزی گردشگری دهستان لفور

Table 5- Outcomes of External Factors Analysis in Tourism Planning in Lefebvre

عامل	ضریب اولیه	ضریب ثانویه	رتبه	وزن نهایی
مطالعات بنیادی برای کاهش آسیب پذیری ناشی از زلزله	۲۲	۰,۰۶۷	۲	۰,۱۳
وجود کوه البرز در نزدیکی دهستان	۳۹	۰,۱۱۹	۴	۰,۴۷
تنوع حیات جانوری در محیط پیرامون دهستان	۳۱	۰,۰۹۴	۳	۰,۲۸
وجود جاذبه های گردشگری مکمل نظیر امامزاده هاو آثار باستانی	۳۶	۰,۱۰۹	۳	۰,۳۳
عامل	ضریب اولیه <td>ضریب ثانویه <td>رتبه <td>وزن نهایی</td> </td></td>	ضریب ثانویه <td>رتبه <td>وزن نهایی</td> </td>	رتبه <td>وزن نهایی</td>	وزن نهایی
انتخاب منطقه گزو و سد البرز به عنوان مناطق نمونه گردشگری	۳۲	۰,۰۹۷	۲	۰,۱۹
قرارگیری در محدوده با خطر بالای زلزله	۱۷	۰,۰۵۲	۳	۰,۱۶
امکان وقوع سیل، تخریب سد البرز و رانش زمین	۲۵	۰,۰۷۶	۴	۰,۳۰
وجود قطب های گردشگری در نزدیکی دهستان	۳۵	۰,۱۰۶	۲	۰,۲۱
تخریب اراضی جنگلی و پوشش گیاهی	۳۳	۰,۱	۲	۰,۲
آلودگی های زیست محیطی نظیر زباله ها در فصول اوج ورود گردشگر	۲۸	۰,۰۸۵	۲	۰,۱۷
محدودیت بودجه اختصاص یافته به گردشگری و ضعف اطلاع رسانی	۳۱	۰,۰۹۴	۳	۰,۲۸
کل عوامل خارجی	۳۲۹	۱	-	۲,۷۴

Source: Research findings

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۶- نتایج تجزیه و تحلیل عوامل داخلی در برنامه ریزی گردشگری دهستان لفور

Table 6- Results of the analysis of internal factors in the planning of tourism in the village of Lefebvre

عامل	ضریب اولیه	ضریب ثانویه	رتبه	وزن نهایی
هوای معتدل در تابستان	۳۹	۰,۰۹۲	۲	۰,۱۸۴
برخورداری دهستان از خاکی حاصلخیز	۲۲	۰,۰۵۲	۱	۰,۰۵۲
وجود سد البرز و دریاچه پشت آن	۴۴	۰,۱۰۴	۳	۰,۳۱۱
تعدد و تنوع مراسمات و آیین ها	۳۵	۰,۰۸۳	۲	۰,۱۶۵
وجود جنگل و مراتع	۴۱	۰,۰۹۷	۳	۰,۲۹
وجود مسیل های رودهای تالار و کلیان به عنوان نقطه جاذب گردشگر	۳۸	۰,۰۹	۳	۰,۲۷
وجود آبشار گزو و چشمه های مجاور آن	۴۰	۰,۰۹۴	۳	۰,۲۸
برودت شدید هوا در زمستان و صعب العبور بودن بخشی از راه های آن	۲۸	۰,۰۶۶	۳	۰,۲
عدم کارایی شبکه ارتباطی در زمان اوج ورود گردشگر	۳۱	۰,۰۷۳	۴	۰,۲۹
دسترسی محدود به برخی نقاط نظیر منطقه گردشگری گزو	۳۵	۰,۰۸۳	۴	۰,۳۳
کیود امکانات اقامتی و پذیرایی	۴۱	۰,۰۹۷	۴	۰,۳۹
مشارکت ناچیز بومیان در توسعه طبیعت گردی	۳۰	۰,۰۷۱	۳	۰,۲۱
کل	۴۲۴	۱	-	۲,۹۷

Source: Research findings

مأخذ: یافته‌های تحقیق

ارزیابی راهبردی گردشگری پایدار روستایی استان مازندران

پس از تدوین راهبردهای اولیه از مقایسه عوامل خارجی راهبردهای قابل قبول از میان این راهبردها انتخاب گردید. عوامل خارجی و داخلی که از ماتریس ارزیابی داخلی و خارجی بدست آمده است، در سمت راست ماتریس و راهبردهای قابل قبول که از طریق این ماتریس انتخاب شده‌اند، در بالای ماتریس برنامه ریزی راهبردی کمی (QSPM^۱) فهرست می‌شوند. در ماتریس برنامه ریزی کمی توسعه طبیعت گردی دهستان لفور ۱۱ عامل خارجی و ۱۲ عامل داخلی در نظر گرفته شد (جدول ۶ و ۵). مرحله بعدی تعیین امتیازات عوامل است. ابتدا به تناسب نقش هر یک از عوامل داخلی و خارجی در موفقیت برنامه ریزی گردشگری، از ۰ تا ۱ وزن داده می‌شود. سپس با توجه به اثرگذاری هر راهبرد در موفقیت برنامه ریزی گردشگری و طبیعت گردی دهستان لفور، و جذابیت آن نسبت به راهبردهای دیگر، از ۰ تا ۳ (=۰=بدون جذابیت، ۱=تاحدودی جذاب، ۲=دارای جذابیت معقول، ۳=جذاب بالا) امتیاز داده می‌شود و در نهایت جمع امتیاز جذابیت راهبردهای قابل قبول از طریق ضرب دو امتیاز فوق محاسبه می‌گردد. به عنوان مثال جذابیت عامل اعتدال هوا برای راهبرد اجرای طرح های آبخیزداری ۱ یعنی تاحدودی جذاب می باشد که با ضرب آن در ضریب اهمیت (۰,۴۲)، امتیاز جذابیت (۰,۴۲) بدست می آید (جدول ۷).

جدول ۷ - ماتریس برنامه ریزی راهبردی کمی طبیعت گردی دهستان لفور

Table 7- Low-Tech Strategic Planning Matrix of Lefevor Village

	راهبردهای توسعه گردشگری (طبیعت گردی) دهستان لفور					عوامل و مولفه‌ها
	توسعه	ایجادبازارچه	اجرای طرح	استفاده از	افزایش تعداد	ضریب اهمیت
زیرساخت	۰	۰	توسعه	نیروهای	مراکز خرید و	۰,۳۴
حمل و نقل	۰	برگزاری مراسم	منطقه نمونه	متخصص	پذیرایی و اقامتی	۰,۶۲
تهیه و توزیع	۰	ها	گردشگری	درحوزه	گردشگری و	۰,۴۳
اطلاع رسانی	۰	اطلاع رسانی از	و	گردشگری و	تشویق بومیان	۰,۵۱
طریق رسانه ها	۰	طریق رسانه ها	آبخیزداری	تشویق بومیان	به مشارکت در	۰,۴۹
طریق رسانه ها	۰	طریق رسانه ها	آبخیزداری	تشویق بومیان	طرحهای	۰,۵۴
طریق رسانه ها	۰	طریق رسانه ها	آبخیزداری	تشویق بومیان	گردشگری	۰,۵۴
اعتدال هوای تابستان	۰,۴۲	۰	۰,۴۲	۰	۰	۰,۴۲
برخوردراری دهستان از خاکی حاصلخیز	۰,۳۴	۰	۰	۰	۰,۳۴	۰,۳۴
وجود سد البرز و دریاچه آن	۰,۶۲	۰	۰,۱۲۴	۰	۰,۶۲	۰,۶۲
تعدد و تنوع مراسمات و آیین ها	۰,۴۳	۰,۰۸۶	۰	۰	۰	۰,۴۳
وجود جنگل و مراتع	۰,۵۱	۰	۰,۰۵۱	۰	۰	۰,۵۱
وجود مسیل ها	۰,۴۹	۰	۰,۰۹۸	۰	۰	۰,۴۹
وجود آبشار گزو و چشمه های مجاور	۰,۵۴	۰,۰۵۴	۰,۱۶۲	۰,۰۵۴	۰,۰۵۴	۰,۵۴

^۱ Quantitative Strategic Programming Matrix

۰	۰	۰	۰	۰,۰۴۵	۰,۰۴۵	سردی هوا در زمستان و صعبالعبور بودن
۰	۰	۰,۰۵۲	۰	۰,۱۵۶	۰,۰۵۲	عدم کارایی شبکه ارتباطی
۰	۰	۰	۰	۰,۰۴۲	۰,۰۴۲	دسترسی محدود به برخی نقاط
۰,۱۷۷	۰,۰۵۹	۰,۰۵۹	۰	۰,۰۵۹	۰,۰۵۹	کبود امکانات اقامتی و پذیرایی
۰,۰۳۱	۰,۰۹۳	۰,۰۳۱	۰,۰۳۱	۰	۰,۰۳۱	مشارکت ناچیز اهالی
۰	۰,۰۲۷	۰,۰۲۷	۰	۰	۰,۰۲۷	مطالعات کاهش آسیب پذیری ناشی از زلزله
۰,۰۲۷	۰	۰,۰۲۷	۰	۰,۰۲۷	۰,۰۴۷	وجود کوه البرز در مجاورت دهستان
۰	۰,۰۵۲	۰,۰۵۲	۰	۰	۰,۰۵۲	تنوع حیات جانوری
۰,۰۴۳	۰	۰,۰۴۳	۰,۰۴۳	۰,۰۴۳	۰,۰۴۳	جاذبه گردشگری مکمل طبیعت گردی
۰	۰,۰۴۷	۰,۱۳۱	۰	۰	۰,۰۴۷	انتخاب منطقه گزو و سد البرز به عنوان مناطق نمونه گردشگری
۰	۰	۰,۰۴۸	۰	۰	۰,۰۲۴	زلزله خیربودن
۰	۰,۰۳۳	۰,۰۶۶	۰	۰	۰,۰۳۳	امکان وقوع سیل
۰,۰۴۸	۰,۰۴۸	۰	۰,۰۴۸	۰,۰۴۸	۰,۰۴۸	وجود قطب های گردشگری
۰	۰,۰۳۶	۰,۰۷۲	۰	۰	۰,۰۳۶	تخریب جنگل و مراتع
۰	۰,۰۲۸	۰,۰۵۶	۰	۰	۰,۰۲۸	آلودگی زیست محیطی
۰,۰۵۱	۰,۰۵۱	۰,۰۵۱	۰,۱۵۳	۰,۱۵۳	۰,۰۵۱	محدودیت بودجه گردشگری و ضعف اطلاع رسانی
۰,۰۲۷	۱,۳۶۵	۲,۲۷۲	۰,۴۱۵	۰,۶۲۷	۱	کل

Source: Research findings

مأخذ: یافته‌های تحقیق

دهستان لفور با وجود زمینه‌های مستعدی که در زمینه گردشگری داشته، بعلت ناتوانی در به فعل در آوردن این جاذبه‌ها و نبودن ساز و کار مناسب نتوانسته‌اند آنطور که باید و شاید از این توانایی‌ها برای اشتغال‌زایی استفاده کنند. بیشتر گردشگری از نوع گردشگری یک روزه می‌باشند که در آن گردشگران به علل مختلف نظیر نزدیکی محل اقامت به دهستان، ضعف امکانات و خدمات رفاهی و اقامتی و کمبود جاذبه‌های انسانی شبانه محل را ترک می‌کنند و بیش از ۷۰ درصد گردشگران بخاطر تفریح و سیاحت به منطقه سفر کرده‌اند. از این رو احداث مراکز اقامتگاهی (منازل اجاره‌ای) و کمپ‌ها در کنار حفظ امنیت گردشگران و توسعه جاذبه‌های انسانی همانند برگزاری جشن‌ها و یادبودهای مذهبی مثل کشتی‌لوچو، امیری‌خوانی و نظایر آن از سوی اهالی دهستان و شهرستان سوادکوه و دست‌اندارکان بخش‌های دولتی بخصوص سازمان گردشگری استان و فرمانداری سوادکوه در دهستان لفور یکی از مهم‌ترین فاکتورهایی است که می‌تواند به ماندگاری گردشگر در طی شبانه روز و در نتیجه افزایش چشمگیر نقش آن منجر شود. از طرفی تنها چند واحد پذیرایی آنهم به صورت محدود و روزانه وجود دارند که ظرفیت سرویس‌دهی بالایی ندارند و لازم است این ظرفیت افزایش یافته و در راستای محورهای اصلی و

ارزیابی راهبردی گردشگری پایدار روستایی استان مازندران

گردشگری تعداد کافی مراکز پذیرایی و بخصوص قهوه خانه احداث شود. براساس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی انجام شده اثرگذار بر توسعه طبیعت گردی و گردشگری این دهستان، وجود جاذبه های طبیعی نظیر دامنه های کوه البرز در پیرامون و دریاچه سد البرز و کمبود امکانات پذیرایی مهم ترین عوامل توسعه یا عدم توسعه گردشگری و طبیعت گردی دهستان به شمار می آیند. در کنار اقدامات فوق، اطلاع رسانی صحیح و مداوم بخصوص در فصول گرم سال برای آن دسته از گردشگران ورودی به استان که از عمدتاً از قطب های گردشگری استان نظیر بابلسر، رامسر، چالوس و عباس آباد بهشهر بازدید می کنند، می تواند نقش منفی وجود این قطب را به نقشی سازنده و مثبت مبدل سازد که این مهم نیازمند همکاری دستگاه های ذیربط و اهالی دهستان می باشد. دایر کردن بازارهای محلی برای فروش محصولات بومی بخصوص شیر، ماست، کره و صنایع دستی با توجه به ظرفیت های کشاورزی و دامداری منطقه عامل دیگر ارتقا دهنده بخش گردشگری دهستان می باشد.

منابع

- انتظاری، مؤگان، یوسف آقایی پور (۱۳۹۳)، بررسی پتانسیل های اکوتوریسم و ژئوتوریسمی منطقه نمونه گردشگری بیستون با استفاده از تکنیک SWOT، پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال ۵، شماره ۱۶
- بخشداری مرکزی، (۱۳۹۳)، فرمانداری سواد کوه شمالی، گزارشی از مطالعات توسعه ای شهرستان سواد کوه شمالی: بستانی، علیرضا؛ شریفی، سیده مریم. ۱۳۹۴. پهنه بندی اکوتوریسم با استفاده از مدل فازی fuzzy (مطالعه موردی: شهرستان شیراز)، مجله آمایش جغرافیایی فضا، شماره ۱۶، صص ۱۷-۱
- رخشانی نسب، حمید رضا، اصغر ضرابی، ۱۳۸۸، چالش ها و فرصت های توسعه اکوتوریسم در ایران، مجله فضایی جغرافیایی، شماره ۲۸، ۴۱-۵۵
- سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و هنرهای دستی استان مازندران، ۱۳۹۳، پرسشنامه اخذ شده از کارشناسان عینالی، جمشید؛ جعفری، غلامحسن و تبیره، اسماعیل، (۱۳۹۳). ارزیابی نقش اکوتوریسم در توسعه ی مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهستان اورامان تخت-شهرستان سروآباد)، مجله برنامه ریزی و توسعه گردشگری، سال سوم، شماره ۹، صص ۲۱۲-۱۹۲
- غازی ایران، نیلوفر قدیری، ۱۳۹۰، ارزیابی توانایی های ژئوتوریسمی پارک ملی کویر با استفاده از مدل برنامه ریزی راهبردی فریمن، فصلنامه محیط شناسی، شماره ۶۰، ۶۵-۷۸
- فتوحی، صمد، زهرا تقی زاده، دانا رحیمی (۱۳۹۱)، ارزیابی توانمندیهای ژئومورفوتوریسمی لندفرم ها براساس روش پراولونگ مطالعه موردی؛ منطقه نمونه گردشگری بیستون، تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، س ۱۲، ش ۲۶، صص ۲۳-۴۷، دانشگاه خوارزمی
- فرج زاده اصل، منوچهر، رقیق کریم پناه، ۱۳۸۷، تحلیل پهنه های مناسب توسعه اکوتوریسم در استان کردستان با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی، پژوهش ای جغرافیای طبیعی، شماره ۵۰، ۳۳-۶۵
- مدیری، مهدی، جبار سلیمی منش، محمد عباسی، سجاد باقری سیدشکری (۱۳۸۹)، تحلیل و ارزیابی پتانسیل ها و راهبردهای توسعه اکوتوریسم در منطقه ریجاب کرمانشاه، نشریه سپهر، دوره بیستم، ش ۷۸، صص ۴۳-۴۹
- مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰، سرشماری عمومی نفوس و مسکن، شهرستان سواد کوه
- نوروزی آورگانی، اصغر و هدایت الله نوری (۱۳۸۳)، ارزیابی توان محیطی برای توسعه پایدار توریسم در دهستان چغاخور، مجله پژوهشی دانشگاه اصفهان، صص ۱۳-۲۸.

- Bhattacharya, M. Bhattacharya, P. Patra, B.** 2011. SWOT Analysis of Ecotourism in the Sundarbans, West Bengal, India. www.Geo.philica.com
- Blamey, R.K.** (1997) Ecotourism: The search for an operational definition. *Journal of Sustainable Tourism* 5 (2), 109–130.
- Buckley, R.** ۱۹۹۴ A Framework for Ecotourism. *Annals of Tourism Research* ۲۱:۶۶۱
- Buckley, ralf, c.** (2008), *Econtouris: principal and practices*, CABI; First edition. USA, Texas.
- Cavaco, C.** (1999). Rural tourism: The creation of new tourist space. In A. Montanari, & A Williams (Eds.), *European tourism* (pp. 129–149). Chichester: John Wiley and Sons.
- Fennell, D. A.** (2001). A content analysis of ecotourism definitions. *Current Issues in Tourism*, 4(5), 403e421.
- Fleischer & Pizam,** 1997, Staying on farms. An ideological background *Annals of Tourism*, ۲۹, ۷–۲۴
- Ghaderi Zahed, Joan C. Henderson,** (2012), Sustainable rural tourism in Iran: A perspective from Hawraman Village, *Tourism Management Perspectives* (2-3) 47–54
- Hearne, R. R., & Salinas, Z. M.** (2002). The use of choice experiments in the analysis of tourist preferences for ecotourism development in Costa Rica. *Journal of Environmental Management*, 65(2), 153.
- Hong, Ch; chan. n;** (2010); «Strength-weakness-opportunities-threats Analysis of Penang National Park for Strategic Ecotourism Management». *World Applied Science Journal*. Pp 136-145. 24--Jaafar, M.; Maideen, S.A. Ecotourism-related products and activities, and the economic sustainability of small and medium island chalets. *Tour. Manag.* 2012, 33, 683–691.
- Jiang, J.** (۲۰۰۸). Evaluation of the Potential of Ecotourism to the Contribute to Local Sustainable Development: A Case Study of Tengtou Village, China, New Zealand, Massey University. <http://mro.massey.ac.nz/handle/۱۰۳/۱۰۱۷۹>
- Nilson., & Hall, D.** (2005). Rural tourism as sustainable business: Key themes and issues. In D.
- Oxford English Dictionary.** “Ecotourism.” **Third Edition** (2001).
- United Nations.** (2001). Managing sustainable tourism development: ESCAP tourism review. No. 22. New York, NY: UN.
- Weaver, D. B., & Lawton, L. J.** (2007). Twenty years on: the state of contemporary Ecotourism research. *Tourism Management*, 28(5), 1168e1179.
- World Ecotourism Summit.** (2002). World Ecotourism Summit e Final report. Madrid, Spain: World Tourism Organization and the United Nations Environment Programme.